

Insecten Top Tien 2011

1. Eikenprocessierups - *Thaumetopoea processionea*
2. Paardenkastanjemineermot - *Cameraria ohridella*
3. Spinselmotten - *Yponomeuta*-soorten
4. Kleine wintervlinder - *Operophtera brumata*
5. Koningsdopluis - *Pulvinaria regalis*
6. Iepenspintkever - *Scolytus scolytus*
7. Perenprachtkever - *Agrilus sinuatus*
8. Sneeuwbalhaan - *Pyrrhalta viburni*
9. Bastaardsatijnrups - *Euproctis chrysorrhoea*
10. Elzenhaan - *Agelastica alni*

2 De mediterrane kraakcicade, hier op een iep op de Westwal in Den Bosch, is vanwege zijn schutkleur erg moeilijk te vinden.

3 De dennenbladwesp vret

Landelijke inventarisatie insectenplagen 2011

Veel bladvraat door sneeuwbalhaan

Opvallende plaaginsecten in 2011 waren de dennenbladwesp, de mediterrane boomcicade en de meidoornbladvlo. Het sneeuwbalhaantje zit voor het eerst sinds 1994 weer in de Insecten Top Tien, de eikenprocessierups werd het meest gemeld en staat dus bovenaan.

1 Op veel plaatsen was er vraat door larven van het sneeuwbalhaantje bij *Viburnum opulus*.

Tekst Leen Moraal (entomoloog bij Alterra Wageningen UR) *Beeld* Zie foto's

Sneeuwbalhaantjes belagen *Viburnum opulus* (1)

Viburnum opulus werd op veel plaatsen kaalgevreten door de sneeuwbalhaan *Pyrrhalta viburni*. De kever werd zo vaak gemeld dat hij in de Insecten Top Tien terecht kwam.

De eitjes overwinteren op de twijgen en in het voorjaar verschijnen de jonge larven. Ze vreten van het jonge blad en zijn in 4-5 weken volwassen. De larven zijn geelgroen met donkere dwarsvlekken en kunnen gaandeweg een lengte bereiken van 9 mm. Daarna laten ze zich op de grond vallen om in de bodem te verpoppen. In juli verschijnen de volwassen tot 6 mm grote lichtbruine kevers. De

vrouwtjes leggen hun eitjes op de toppen van eenjarige scheuten.

Een vrouwtje kan honderden eitjes leggen waardoor struiken door grote aantallen larven kunnen worden aange-tast. Ze vreten onregelmatige gaten in het blad waardoor dit bruin wordt en de vitaliteit van de struik afneemt.

De struiken kunnen jaren achtereen van mei tot juni worden kaalgevreten. Toch zal een dergelijke aantasting zelden tot sterfte leiden. De plant maakt in de loop van de zomer weer nieuw blad.

Boomcicaden uit Frankrijk (2)

Sinds 2010 worden in het hartje van Amsterdam grote cicaden op *Ulmus* aangetroffen. Het gaat om de Zuid-Europese boomcicade *Cicada orni*. Het insect dat nooit eerder in Nederland voorkwam, heeft de Nederlandse naam 'kraakcicade' gekregen vanwege het krakende geluid dat hij voortbrengt. De cicaden zijn als larven meegekomen in de wortelkluit van grote iepen vanuit Zuid-Frankrijk naar Nederland.

De volwassen bruingrijze insecten zijn ongeveer 2,5 cm lang, hebben een brede

Foto: Saskia Lammers

t oude naalden van jonge sierdennen.

4

Een stammetje van een tuinconifeer met uitvlieggaatjes van de Japanse thujabastkever.

Foto: Leen Moraal

Foto: Alterra

De plakkerrups is tot 7 cm lang en herkenbaar aan de series rode en blauwe wratjes.

De opvallende, tot 4 cm lange eihoopjes van de plakker worden vaak niet als zodanig herkend. (foto: Alterra)

Foto: Alterra

ntjes

kop en glanzende, doorzichtige vleugels. Ze hebben een naaldvormige snuit waarmee ze op stam en takken boomsappen opzuigen. Bij grote aantallen cicaden kunnen de twijgen misvormd raken en afbreken waardoor boomgaarden in Zuid-Europa er soms schade van onder vinden.

In Nederland gaat het om slechts enkele exemplaren en het is niet aanvaardbaar dat hier schade optreedt. De kraakcicade is in 2011 aangetroffen in Amsterdam, Den Bosch, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Ze zitten allemaal op grotere bomen die uit Zuid-Frankrijk zijn geïmporteerd.

Naalden van sierdennen weggevreten (3)

In tuinen te Bloemendaal, Hillegom en Leek werden de naalden van jonge solitaire sierdennetjes weggevreten. Op een van de boompjes werden meer dan 800 larven geteld. Het ging om de larven van de dennenbladwesp *Neodiprion sertifer*. Dit insect komt vooral voor bij jonge solitaire *Pinus* of in jonge beplantingen op een droge, warme groeiplaats. De

grijsgroene tot 25 mm lange larven met zwarte koppen zitten in groepen bij elkaar en slaan bij verstoring hun achterlijf over de kop. De vraat duurt van mei tot juli, waarna ze in de bodem verpoppen. De volwassen zwarte, wespachtige insecten leggen in september hun eitjes in rijtjes op de naalden. Daar overwinteren de eitjes ook.

In het voorjaar vreten de jonge larven alleen van de overjarige naalden. Omdat er geen complete kaalvraat optreedt, hebben de bomen er weinig van te lijden.

Japanse thujabastkever sluimerend aanwezig (4)

In 2004 was het nieuws in landelijke media: massale sterfte van *Thuja*, *Chamaecyparis* en *Juniperus*. De bomen gingen in korte tijd dood met onder de schors een wirwar van gangen en daarin 2-3 mm grote kevertjes.

Het bleek te gaan om de Japanse thujabastkever *Phloeosinus rudis* die mogelijk via de Rotterdamse haven was binnengekomen. Het zijn zwakteparasieten die zich alleen bij gestreste bomen en struiken kunnen inboren. De extreem

droge zomer van 2003 had de coniferen zodanig verzwakt dat deze kevers hun kansen kregen.

In 2011 werd de Japanse thujabastkever nog waargenomen bij verzwakte coniferen in Rotterdam. Er zijn dus nog steeds restpopulaties in Nederland aanwezig van waaruit zich mogelijk opnieuw grootschalige plagen kunnen ontwikkelen.

Plakker van bos naar stedelijk groen (5a en 5b))

In Rotterdam en Amersfoort trad kaalvraat op in *Amelanchier* en *Quercus* door rupsen van de plakker *Lymantria dispar*. De laatste decennia is er een duidelijke verschuiving te zien van aantastingen in het bos naar het stedelijk gebied.

De plakker heeft een voorkeur voor bomen op droge en zonnige groeiplaatsen. Het stedelijk milieu voldoet vaak aan die eisen, daarnaast zijn daar minder natuurlijke vijanden zoals sluipwespen aanwezig, waardoor een plaag meer kansen krijgt.

De tot 7 cm lange, harige rupsen zijn herkenbaar aan hun rode en blauwe

6

Foto: A. van Frankenhuyzen

De meidoornbladvlo produceert honingdauw en witte wasdraden.

7a

Foto: T. Schenkeveld

Bomen kunnen jaren achtereen worden aangetast door de wilgenhoutrups.

7b

De wilgenhoutrups Fraxinus en Quercus.

wratjes. Ze verpoppen zich tussen samengesponnen bladeren of aan de stam-basis tussen de vegetatie. De vlinders vliegen in augustus en leggen hun eitjes in 2-4 cm lange, platte hoopjes die ze op de stam 'plakken' om te overwinteren. De plakker heeft een voorkeur voor *Quercus*, soms worden *Tilia*, *Betula* en naald-bomen aangetast.

Meidoornbladvlo produceert waswol en honingdauw (6)

Op *Crataegus* komen verschillende bladzuigende insecten voor zoals bladluizen en cicaden. Maar van alle bladzuigers kan de meidoornbladvlo *Psylla melanoneura* het meest opvallend aanwezig zijn.

De groenige larven van de meidoornbladvlo zijn plat en hebben een goede schutkleur. Ze produceren dunne, witte wasdraden en druppels kleverige honingdauw.

Dat verschijnsel was in het voorjaar van 2011 na een lange, warme periode zonder neerslag goed te zien. Maar na enkele hevige regenbuien was alle waswol en kleverigheid weggespoeld en was er weinig meer te zien. Bladvlooiën kunnen weliswaar massaal aanwezig zijn maar de meidoorn heeft er weinig van te lijden.

De volwassen roodbruine, 2 mm grote bladvlooiën lijken veel op cicaden.

Ze zijn erg beweeglijk en kunnen rennen, vliegen en springen. De volwassen bladvlooiën overwinteren op beschutte plaatsen.

Twee vingerdikke houtrupsen (7 a,b,c)

Bij levende, vitale bomen kunnen verschillende houtborende insecten voorkomen. Enkele bekende aantasters zijn horzelveinder, elzensnuitkever en grote populierenboktor.

De grootste zijn de wilgenhoutrups *Cossus cossus* en de gele houtrups *Zeuzera pyrina*. Rupsen van beide soorten kunnen vingerdik en vingerlang worden.

In houtsingels en langs smalle waterwegen staan vaak geknotte elzen of wilgen met uitgebreide gaten in de stamvoet. Het gaat meestal om aantastingen door de wilgenhoutrups *Cossus cossus*. De wilgenhoutrups heeft een rode rug en maakt gangen in de stam van veel boomsoorten.

Van alle inheemse loofboomsoorten werd alleen *Fagus* nooit aangetast. In 2011 werden rupsen aangetroffen in een oude *Ilex* en in een *Quercus rubra*. Het aangetaste hout lijkt soms op een gatenkaas.

Langs openbare wegen geldt een zorgplicht want een aangetaste boom kan gemakkelijk afbreken en schade aanrichten. Een geknotte boom zal minder

problemen opleveren maar is wel een besmettingsbron. Niet alleen omdat er vlinders uitkomen, maar ook omdat volwassen rupsen de boom kunnen verlaten en door de vegetatie naar een andere boom kruipen.

De gele houtrups is geel met zwarte stippen en maakt gangen in zware takken. Deze soort komt vooral voor bij *Salix*, *Sorbus*, *Quercus*, *Crataegus*, *Acer* en *Malus*. In 2011 werd een aantasting in *Platanus* vastgesteld. Ook andere exoten zoals *Aesculus*, *Gleditsia*, *Syringa* en *Rhododendron* zijn bekende waardplanten.

Berkenwants plaagt mensen (8)

Elk jaar zijn er wel klachten over kleine beestjes die uit berken vallen en je, een beetje, in de nek kunnen steken. Het gaat dan om de berkenwants *Kleidocerys resedae*. Deze 4-5 mm grote wants voedt zich door het uitzuigen van de zaden van berkenkatjes. De volwassen wantsen overwinteren op beschutte plaatsen in de natuur, maar kunnen ook woningen binnenkomen. Bij massaal voorkomen kunnen de wantsen een hinderlijke geur verspreiden.

Nieuw record voor eikenprocessierups (9)

Nooit eerder zijn zoveel meldingen ontvangen als in 2011, alweer het 21e jaar

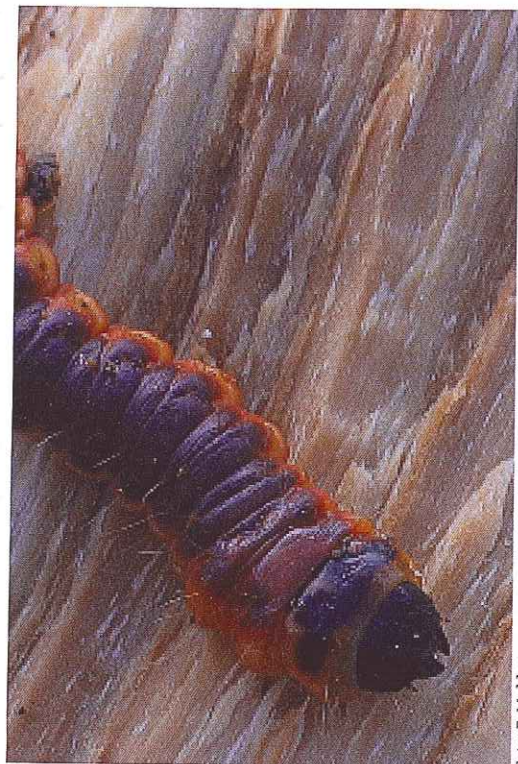
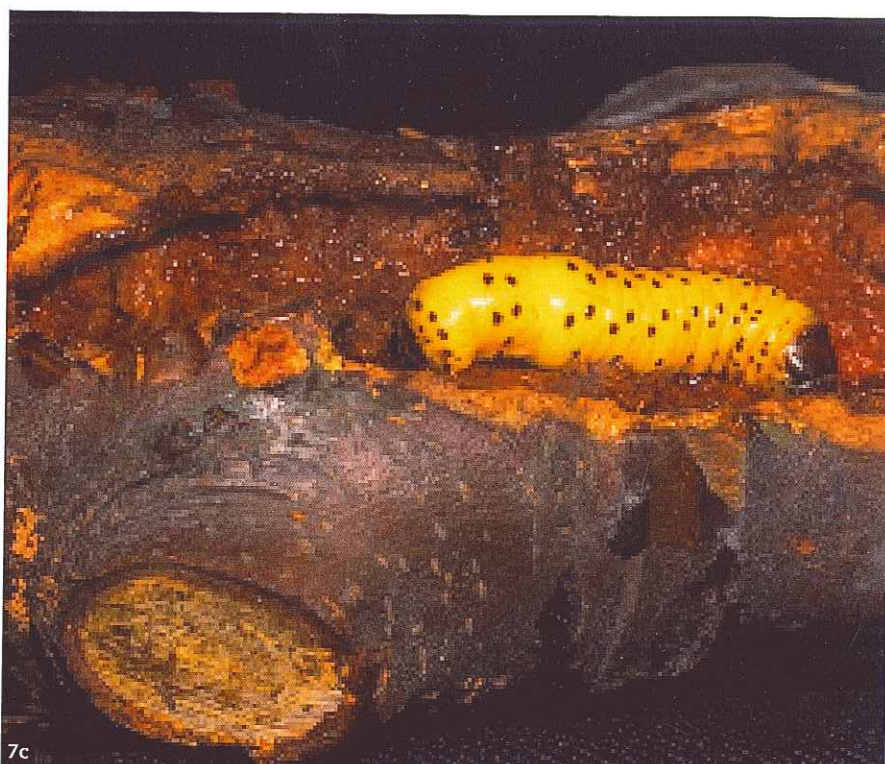

Foto: E. Mulder

... komt ook voor bij harde houtsoorten zoals
...cus.

7c

De gele houtrups maakt gangen in zware takken.

Foto: Alterra

met overlast en met een verdere noord-
waartse uitbreiding. Er kwamen relatief
veel meldingen uit de noordelijke helft van
Nederland.

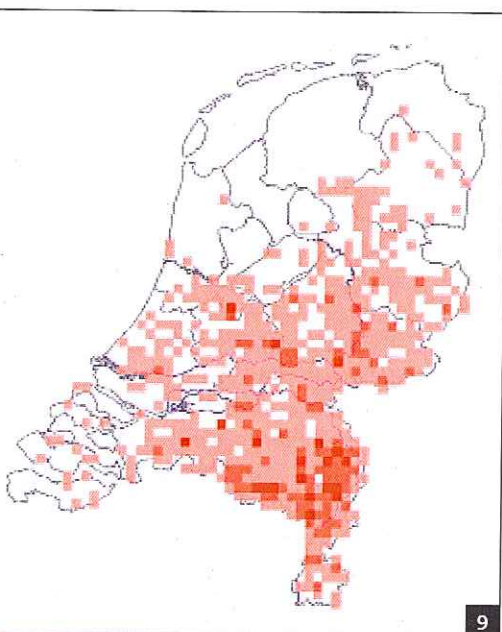
De eikenprocessierups is inmiddels in
alle provincies aanwezig. Om tot een ecolog-
isch verantwoorde bestrijding te komen is
een leidraad opgesteld. Op bepaalde plek-
ken kan men branden of zuigen. In andere
situaties kan de rups bestreden worden
met parasitaire aaltjes (nematoden) of het
bacteriepreparaat *Bacillus thuringiensis* (Bt).
Voor gedetailleerde informatie wordt ver-
wezen naar www.vwa.nl. ■

8

De berkenwants zuigt aan berkenzaden en kan uit
de boom vallen en je in de nek steken.

Foto: Alterra

9

Oproep waarnemers insectenplagen

Een landelijke groep vrijwilligers inventariseert sinds 1946 plagen op bomen en strui-
ken. Dit gebeurt in het kader van EL&I-onderzoek om nieuwe invasieve soorten te on-
derkennen en om relaties tussen plagen en klimaatverandering te onderzoeken.
Alterra wil het netwerk van waarnemers vitaal houden. Beheerders en andere belang-
stellenden die willen meedoen zijn dus van harte welkom. Na aanmelding krijgt men
een informatiepakketje toegestuurd. Kunt u een aantasting niet op naam brengen? Geen
probleem, bij twijfel kunt u insecten ter determinatie inzenden. Meer informatie over
plaaginsecten is te vinden op onze website www.insectenweb.nl.